

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/28/2009

OD KOŃCA LAT OSIEMDZIESIĄTYCH DO DZIŚ – OCENY ZMIAN W RÓŻNYCH WYMIARACH ŻYCIA SPOŁECZNEGO I POLITYCZNEGO W POLSCE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2009

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Okrągła rocznica rozpoczęcia przemian ustrojowych w naszym kraju, która mija w tym roku, skłania do refleksji nad ostatnim dwudziestolecie oraz do oceny zmian, jakie zaszły w tym czasie w polskim społeczeństwie. W styczniowym sondażu¹ – w kontekście dość szerokiej problematyki związanej z rocznicą transformacji ustrojowej w Polsce² – poddaliśmy ocenie respondentów dwadzieścia dziedzin szeroko rozumianego życia społecznego i politycznego. Ankietowani oceniali, czy od końca lat osiemdziesiątych w danej dziedzinie nastąpiły jakieś zmiany, a jeśli tak, to w jakim kierunku.

Należy zauważyć, że w zależności od analizowanych kwestii oceny te są dość zróżnicowane, jednak na ogół przeważają noty pozytywne. Na przykład aż trzy czwarte badanych (75%) mówi o wzroście pozycji Polski w świecie w ciągu minionych dwudziestu lat, a tylko nieco mniej osób (72%) dostrzega w tym czasie wzrost bezpieczeństwa naszego kraju na arenie międzynarodowej. Ponad dwie trzecie ankietowanych (70%) zwraca uwagę na poprawę stanu polskiej gospodarki, a mniej więcej trzy piąte mówi o polepszeniu się relacji Polski z sąsiadami (60%), a także o poprawie materialnych warunków życia w kraju (59%), większej pracowitości Polaków (59%), wzroście poziomu edukacji i szkolnictwa (58%), większym wpływie obywateli na sprawy kraju (57%) oraz wzroście poczucia własnej wartości wśród obywateli (56%). Prawie co drugi respondent (49%) dostrzega w ostatnim dwudziestolecie wzrost w społeczeństwie tolerancji dla odmiennych poglądów oraz większą dumę Polaków z własnego kraju. Niejednoznaczna pozostaje ocena gotowości do pomocy innym – co trzecia osoba (34%) mówi o poprawie w tym zakresie i niemal tyle samo ankietowanych (33%) dostrzega pogorszenie.

Niekorzystne zmiany po 1989 roku Polacy zauważają przede wszystkim w poziomie przestępczości. O jego wzroście jest przekonanych ponad dwie trzecie respondentów (68%), a zaledwie co ósmy (13%) ma odmienne zdanie w tej kwestii. Zdecydowanie niekorzystnie wypada również ocena zmian w zakresie opieki zdrowotnej. Odsetek obserwujących jej pogorszenie w ciągu ostatnich dwudziestu lat jest niemal dwukrotnie wyższy od liczby osób,

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (224) zrealizowano w dniach 9–15 stycznia 2009 roku na liczącej 1089 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Polacy o minionym dwudziestolecie”, luty 2009.

które dostrzegają poprawę polskiego lecznictwa w tym czasie (54% wobec 29%). Równie niekorzystnie oceniane są zmiany dotyczące życzliwości ludzi wobec siebie. Ponad połowa badanych (54%) jest przekonana, że pod koniec lat osiemdziesiątych ludzie byli dla siebie bardziej życzliwi niż obecnie. Przeciwnego zdania jest zaledwie nieco ponad jedna piąta ankieterowanych (22%).

Tabela 1. Ocena zmian w Polsce, które od końca lat 80. nastąpiły w poszczególnych dziedzinach

Oceniane dziedziny	Zdecydowana poprawa/ wzrost	Umiarko- wana poprawa/ wzrost	Ogółem poprawa/ wzrost	Brak zmian	Umiarko- wane pogorsze- nie/ zmniejsze- nie	Zdecydo- wane pogorsze- nie/ zmniejsze- nie	Ogółem Pogorsze- nie/ zmniejsze- nie	Trudno powie- dzieć
	w procentach							
Pozycja Polski w świecie	22	53	75	5	8	1	9	11
Bezpieczeństwo Polski na arenie międzynarodowej	22	50	72	7	8	2	10	11
Stan polskiej gospodarki	21	49	70	5	11	3	14	11
Relacje Polski z sąsiadami	10	50	60	10	14	3	17	13
Pracowitość Polaków	17	42	59	19	12	2	14	8
Materialne warunki życia w Polsce	11	48	59	7	18	6	24	10
Poziom edukacji i szkolnictwa	13	45	58	8	17	5	22	12
Wpływ obywateli na sprawy kraju	13	44	57	16	11	4	15	12
Poczucie własnej wartości Polaków	11	45	56	15	14	3	17	12
Duma Polaków z własnego kraju	11	38	49	22	14	2	16	13
Tolerancja dla innych poglądów	8	41	49	21	14	3	17	13
Bezpieczeństwo socjalne	3	33	36	8	31	14	45	11
Gotowość do pomocy innym	5	29	34	21	27	6	33	11
Opieka zdrowotna w Polsce	4	25	29	9	28	26	54	8
Intensywność kontaktów towarzyskich	5	21	26	15	34	15	49	10
Religijność Polaków	4	18	22	22	35	13	48	8
Życzliwość ludzi wobec siebie	3	19	22	16	37	17	54	8
Siła więzi rodzinnych	2	18	20	25	38	8	46	9
Uczciwość Polaków	2	17	19	27	33	11	44	10
Poziom przestępczości	2	11	13	9	48	20	68	10

Wśród respondentów przeważają opinie, że minione dwudziestolecie przyniosło zmniejszenie intensywności kontaktów towarzyskich w Polsce (49% wobec 26% będących przeciwnego zdania), spadek religijności (48% wobec 22% mówiących o wzroście zaangażowania religijnego w naszym kraju), osłabienie siły więzi rodzinnych (46% wobec 20%), zmniejszenie się uczciwości Polaków (44% wobec 19%) oraz pogorszenie w zakresie bezpieczeństwa socjalnego (45% wobec 36%).

Analiza średnich ocen na skali od 1 do 5 (gdzie 1 oznacza pogorszenie sytuacji w danym wymiarze, a 5 – poprawę, przy pominięciu odpowiedzi trudno powiedzieć) potwierdza, że w opinii Polaków najkorzystniejsze zmiany po 1989 roku to: wzrost pozycji Polski w świecie, poprawa bezpieczeństwa kraju na arenie międzynarodowej, lepsza sytuacja gospodarcza, większa pracowitość rodaków, większa możliwość wpływu obywateli na sprawy kraju, poprawa relacji Polski z sąsiadami, wzrost poczucia własnej wartości Polaków oraz wyższy poziom edukacji i szkolnictwa. Dość korzystnie wypadają również zmiany w takich wymiarach, jak: duma Polaków z własnego kraju, sytuacja materialna mieszkańców, tolerancja dla odmiennych poglądów oraz gotowość do pomocy innym.

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Znacznie gorzej – bo poniżej środka skali – oceniane są: bezpieczeństwo socjalne, siła więzi rodzinnych, intensywność kontaktów towarzyskich, religijność i uczciwość obywateli. Zdecydowanie najmniej korzystnie wypadają natomiast przemiany w zakresie życzliwości ludzi wobec siebie, jakości opieki zdrowotnej oraz poziomu przestępczości.

Na podstawie analizy czynnikowej w ocenie przemian, które zaszły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych, możemy wyróżnić trzy wymiary. Pierwszy – związany z wizerunkiem Polski – dotyczy m.in. sytuacji gospodarczej i sytuacji kraju na arenie międzynarodowej. Wchodzą tutaj takie dziedziny, jak: pozycja Polski i jej bezpieczeństwo w świecie, sytuacja gospodarcza, poczucie własnej wartości, duma z kraju, materialne warunki życia, wpływ obywateli na sprawy kraju, relacje Polski z sąsiadami, pracowitość oraz tolerancja dla odmiennych poglądów. Zmiany obserwowane w tym wymiarze są, jak się wydaje, największe, a niewątpliwie najbardziej pozytywne w ocenie respondentów. Spośród pozostałych dwóch wymiarów pierwszy odnosi się do sfery kontaktów międzyludzkich, a więc siły więzi rodzinnych, życzliwości, uczciwości, gotowości do pomocy, religijności oraz kontaktów towarzyskich, a kolejny – dotyczy szeroko rozumianych kwestii socjalnych, czyli opieki zdrowotnej, bezpieczeństwa socjalnego oraz szkolnictwa. Przeobrażenia w obu tych wymiarach oceniane są przez Polaków raczej jako negatywne niż pozytywne.

Tabela 2. Oceny zmian od końca lat osiemdziesiątych do dziś – wyniki analizy czynnikowej

Oceniane dziedziny	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3
Pozycja Polski w świecie	0,78054		
Bezpieczeństwo Polski na arenie międzynarodowej	0,70877		
Stan polskiej gospodarki	0,69240		
Poczucie własnej wartości Polaków	0,60049		
Duma Polaków z własnego kraju	0,59286		
Materialne warunki życia w Polsce	0,57085		
Wpływ obywateli na sprawy kraju	0,54651		
Relacje Polski z sąsiadami	0,52023		
Pracowitość Polaków	0,51608		
Tolerancja dla innych poglądów	0,43718	0,33387	
Siła więzi rodzinnych		0,70819	
Życzliwość ludzi wobec siebie		0,70729	
Uczciwość Polaków		0,60981	
Gotowość do pomocy innym		0,60776	
Religijność Polaków		0,60065	
Intensywność kontaktów towarzyskich		0,59823	
Opieka zdrowotna w Polsce			0,72244
Bezpieczeństwo socjalne			0,68308
Poziom edukacji i szkolnictwa			0,62099
Odsetek wariancji wyjaśnionej	28,7	11,5	7,0

Rotacja Varimax. KMO=0,876 (z analizy wyłączono poziom przestępczości)

Jeżeli chodzi o socjodemograficzne zróżnicowania opinii o zmianach, które nastąpiły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych, to w znacznym stopniu zależą one od omawianych dziedzin, jednak – generalnie rzecz biorąc – w największym stopniu na opinie te wpływa status materialny respondentów, ich wiek oraz wykształcenie.

Im lepiej badani oceniają sytuację materialną swoich gospodarstw domowych, tym częściej mówią o ogólnej poprawie materialnych warunków życia w Polsce w ostatnim dwudziestoleciu. Zdecydowanie częściej też wskazują na poprawę stanu gospodarki kraju, wzrost znaczenia Polski w świecie, większe poczucie własnej wartości wśród rodaków, zwiększenie wpływu obywateli na sprawy kraju oraz poprawę bezpieczeństwa socjalnego.

Starsi ankietowani wyraźnie gorzej niż młodszy oceniają zmiany, które nastąpiły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych, zwłaszcza dotyczące intensywności kontaktów towarzyskich, materialnych warunków życia w kraju, bezpieczeństwa socjalnego, opieki zdrowotnej i poziomu edukacji.

Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia respondentów istotnie zwiększa się odsetek tych, którzy wśród zmian po 1989 roku wymieniają poprawę sytuacji gospodarczej w Polsce, polepszenie materialnych warunków życia, bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej, większy wpływ obywateli na sprawy kraju, większą pracowitość rodaków oraz wzrost poczucia własnej wartości.

W znacznie mniejszym stopniu oceny zmian po 1989 roku są zróżnicowane ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania respondentów, ich dochody osobiste, płeć czy też poglądy polityczne. Jednak również w tych wymiarach można zauważyć pewne prawidłowości. Mieszkańcy większych miejscowości częściej niż osoby mieszkające na wsi i w małych miastach wśród zmian, które nastąpiły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych, wymieniają poprawę sytuacji gospodarczej, zwiększenie bezpieczeństwa kraju oraz wzrost pracowitości Polaków. Rzadziej natomiast wskazują na poprawę systemu opieki zdrowotnej oraz wzrost bezpieczeństwa socjalnego. Im wyższe zarobki uzyskują respondenci, tym częściej zwracają uwagę na poprawę w tym czasie stanu polskiej gospodarki, a także na wzrost znaczenia Polski w świecie oraz poprawę materialnych warunków życia Polaków.

Jeżeli natomiast chodzi o różnice ze względu na płeć, to okazuje się, że mężczyźni nieco częściej niż kobiety zwracają uwagę na pozytywne przemiany w Polsce w ostatnim dwudziestoleciu, szczególnie w dziedzinie gospodarki, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz intensywności kontaktów towarzyskich.

Pozytywnym ocenom skutków przemian ustrojowych sprzyjają też raczej prawicowe niż lewicowe poglądy polityczne – zwłaszcza jeśli chodzi o stwierdzenia, że od końca lat osiemdziesiątych poprawiły się materialne warunki życia w Polsce, wzrosła gotowość do pomocy innym, poprawiło się bezpieczeństwo naszego kraju czy też że wzrosła pozycja Polski w świecie.

Raczej bez istotnego wpływu na oceny zmian, które zaszły w naszym kraju od końca lat osiemdziesiątych, pozostaje religijność Polaków mierzona częstością ich uczestnictwa w praktykach religijnych.

Obok omówionych wyżej cech społecznych i demograficznych respondentów bardzo istotny wpływ na ich opinie dotyczące zmian, jakie dokonały się w Polsce w ostatnim dwudziestolecu, mają takie elementy jak: poziom zainteresowania polityką, stosunek do obecnego rządu oraz ocena sytuacji politycznej w naszym kraju czy – tym bardziej – stanu gospodarki.

Badani interesujący się polityką zdecydowanie częściej niż pozostali wskazują wśród skutków przemian ustrojowych poprawę stanu polskiej gospodarki, polepszenie materialnych warunków życia, wzrost pozycji Polski w świecie, większe bezpieczeństwo naszego kraju, wzrost poczucia własnej wartości wśród Polaków oraz zwiększenie ich wpływu na sprawy kraju.

Ze względu na stosunek do obecnego rządu o korzystnych zmianach po 1989 roku wyraźnie częściej mówią jego zwolennicy niż przeciwnicy. Szczególnie jeśli chodzi o kwestie gospodarcze oraz międzynarodowe – związane z prestiżem i bezpieczeństwem Polski, a także dotyczące wpływu obywateli na sprawy kraju, dumy z własnego narodu oraz poczucia własnej wartości.

Kolejną prawidłowością jest, że im lepiej respondenci postrzegają aktualną sytuację polityczną w Polsce, tym częściej oceniają zmiany, które zaszły od końca lat osiemdziesiątych w naszym kraju, w kategoriach wzrostu gospodarczego oraz – co się z tym wiąże – poprawy materialnych warunków życia Polaków, a ponadto: wzrostu uczciwości, zwiększonego wpływu obywateli na sprawy kraju, większego bezpieczeństwa socjalnego oraz wyższej pozycji Polski w świecie.

Wszystkie zależności na poziomie istotności równym co najmniej 0,01 zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Społeczno-demograficzne zróżnicowanie ocen zmian w Polsce po 1989 roku w poszczególnych dziedzinach – macierz korelacji (współczynniki r Pearsona*)

Oceniane dziedziny	Wiek	Wykształcenie	Wielkość miejscowości zamieszkania	Dochody osobiste	Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego	Religijność	Zainteresowanie polityką	Poglądy polityczne (lewica–prawica)	Ocena sytuacji politycznej w Polsce	Ocena sytuacji gospodarczej w Polsce	Stosunek do obecnego rządu
Stan polskiej gospodarki	-0,135	0,246	0,154	0,183	0,316		0,266	0,101	0,219	0,367	0,217
Pozycja Polski w świecie	-0,099	0,198	0,120	0,161	0,237		0,208	0,131	0,180	0,275	0,214
Bezpieczeństwo Polski na arenie międzynarodowej		0,205	0,152	0,121	0,196		0,201	0,136	0,151	0,231	0,197
Relacje Polski z sąsiadami	-0,103	0,113			0,187		0,087	0,110	0,142	0,250	0,117
Materialne warunki życia w Polsce	-0,221	0,231	0,111	0,151	0,361		0,212	0,153	0,218	0,327	0,209
Bezpieczeństwo socjalne	-0,209		-0,136		0,215	0,083			0,182	0,216	0,115
Poziom edukacji i szkolnictwa	-0,158	-0,076	-0,112							0,082	
Opieka zdrowotna w Polsce	-0,176		-0,144		0,123	0,092			0,148	0,191	
Wpływ obywateli na sprawy kraju	-0,131	0,166	0,105	0,130	0,223		0,163	0,091	0,211	0,278	0,168
Życzliwość ludzi wobec siebie	-0,130				0,204			0,123	0,157	0,136	
Religijność Polaków		-0,075	-0,084			0,076			0,133	0,102	
Siła więzi rodzinnych	-0,076		-0,075		0,085				0,118	0,137	
Poczucie własnej wartości Polaków	-0,088	0,149	0,109		0,233		0,166	0,105	0,147	0,206	0,163
Uczciwość Polaków		0,100		0,127	0,200		0,132		0,217	0,226	0,084
Intensywność kontaktów towarzyskich	-0,318				0,203			0,106	0,148	0,136	
Poziom przestępczości				0,108	-0,109		0,099	0,128	0,106	0,094	
Pracowitość Polaków		0,157	0,141		0,098		0,153		0,081	0,194	0,094
Gotowość do pomocy innym	-0,103				0,189		0,130	0,140	0,162	0,166	0,085
Tolerancja dla innych poglądów	-0,088	0,103			0,146			0,107	0,126	0,170	0,125
Duma Polaków z własnego kraju					0,155		0,153	0,123	0,080	0,199	0,167

*Zaprezentowane zależności występują na poziomie istotności równym co najmniej 0,01. Na szarym tle wyróżniono korelacje najsilniejsze ($r \geq 0,15$)

Jak się jednak okazuje, pozytywne oceny przemian ustrojowych w Polsce w największym stopniu zależą od aktualnego postrzegania sytuacji gospodarczej w kraju. Im lepiej respondenci ją oceniają, tym częściej wśród skutków transformacji wymieniają m.in. wszelkie korzyści gospodarcze oraz związaną z nimi poprawę materialnych warunków życia w Polsce. Ponadto częściej wskazują na zwiększony wpływ obywateli na sprawy kraju, wzrost pozycji Polski w świecie, poprawę relacji z sąsiadami, większe bezpieczeństwo kraju, wzrost uczciwości oraz zwiększone wsparcie socjalne.

Jest oczywiste, że ogólny stosunek do przemian ustrojowych w Polsce po 1989 roku w bardzo istotnym stopniu zależy od percepcji zmian, jakie zaszły w kraju od tego czasu. Ci, którzy uważają, że przeobrażenia, jakie nastąpiły w Polsce od 1989 roku, przyniosły ludziom więcej korzyści niż strat, oraz są zadowoleni ze zmiany ustroju jednocześnie w znacznym stopniu wyrażają przekonanie o pozytywnych zmianach w minionym dwudziestolecu we wszystkich omawianych dziedzinach życia społecznego i politycznego. Związek ten jest szczególnie silny w przypadku przeświadczenia, że skutkiem zmian ustrojowych jest wzrost pozycji naszego kraju w świecie, poprawa stanu polskiej gospodarki, większe bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej, lepsze relacje z sąsiadami, bardziej znaczący wpływ obywateli na sprawy kraju oraz poprawa materialnych warunków życia Polaków.

Tabela 4. Stosunek do przemian ustrojowych a ocena przeobrażeń po 1989 roku w poszczególnych dziedzinach

Oceniane dziedziny	Ocena: czy zmiany jakie zaszły w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat	Ocena z perspektywy czasu: czy warto czy też nie warto było w 1989 roku zmieniać w Polsce ustrój
	Współczynnik korelacji r Pearsona*	
Pozycja Polski w świecie	0,428	0,468
Stan polskiej gospodarki	0,416	0,429
Bezpieczeństwo Polski na arenie międzynarodowej	0,408	0,386
Relacje Polski z sąsiadami	0,345	0,361
Poczucie własnej wartości Polaków	0,328	0,341
Wpływ obywateli na sprawy kraju	0,349	0,330
Materialne warunki życia w Polsce	0,356	0,324
Poziom edukacji i szkolnictwa	0,290	0,273
Duma Polaków z własnego kraju	0,292	0,269
Tolerancja dla innych poglądów	0,299	0,259
Pracowitość Polaków	0,259	0,239
Opieka zdrowotna w Polsce	0,232	0,229
Bezpieczeństwo socjalne	0,276	0,226
Intensywność kontaktów towarzyskich	0,232	0,193
Życzliwość ludzi wobec siebie	0,204	0,189
Gotowość do pomocy innym	0,239	0,187
Siła więzi rodzinnych	0,177	0,161
Religijność Polaków	0,150	0,158
Uczciwość Polaków	0,166	0,129
Poziom przestępczości	0,144	0,085

* Istotność na poziomie co najmniej 0,005

Postrzeżenie zmian po 1989 roku istotnie wiąże się również z oceną sytuacji osobistej i rodzinnej w kategoriach beneficjentów przemian ustrojowych lub pokrzywdzonych. Ci, którzy sądzą, że zyskali na transformacji, wyraźnie lepiej oceniają przeobrażenia, jakie nastąpiły w Polsce w ostatnim dwudziestoleciu, niż osoby przekonane, że na tych przemianach straciły. Oceny te szczególnie istotnie różnią się w przypadku materialnych warunków życia w Polsce, stanu polskiej gospodarki, bezpieczeństwa socjalnego, wpływu obywateli na sprawę kraju, pozycji Polski w świecie oraz poczucia własnej wartości Polaków.

Tabela 5. Ocena zmian po 1989 roku w poszczególnych dziedzinach a sytuacja respondentów i ich rodzin

Oceniane dziedziny	Gdyby Pan(i) miał(a) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie:			Ogół badanych	Różnica średnich między tymi, co zyskali na przemianach, a tymi, co stracili
	do tych, którzy zyskali na zmianach	do tych, którzy ani nie zyskali, ani nie stracili	do tych, którzy stracili na zmianach		
	Średnia ocen na skali 1–5, gdzie 1 = pogorszenie/zmniejszenie, a 5 = poprawa/wzrost*				
Materialne warunki życia w Polsce	4,05	3,38	2,35	3,45	1,70
Stan polskiej gospodarki	4,35	3,74	3,16	3,85	1,19
Bezpieczeństwo socjalne	3,14	2,70	2,14	2,77	1,00
Wpływ obywateli na sprawę kraju	3,96	3,53	2,98	3,59	0,98
Pozycja Polski w świecie	4,27	3,96	3,31	3,97	0,96
Poczucie własnej wartości Polaków	3,88	3,47	2,94	3,53	0,94
Gotowość do pomocy innym	3,31	2,96	2,55	3,00	0,76
Relacje Polski z sąsiadami	3,82	3,59	3,08	3,58	0,74
Bezpieczeństwo Polski na arenie międzynarodowej	4,19	3,87	3,48	3,92	0,71
Duma Polaków z własnego kraju	3,74	3,43	3,04	3,47	0,70
Opieka zdrowotna w Polsce	2,78	2,42	2,10	2,49	0,68
Intensywność kontaktów towarzyskich	2,93	2,54	2,34	2,64	0,59
Uczciwość Polaków	2,89	2,53	2,32	2,61	0,57
Tolerancja dla innych poglądów	3,61	3,42	3,05	3,42	0,56
Życzliwość ludzi wobec siebie	2,71	2,45	2,20	2,50	0,51
Poziom edukacji i szkolnictwa	3,63	3,52	3,15	3,51	0,48
Pracowitość Polaków	3,87	3,58	3,45	3,65	0,42
Siła więzi rodzinnych	2,68	2,69	2,48	2,65	0,20
Poziom przestępczości	2,29	2,16	2,10	2,19	0,19
Religijność Polaków	2,55	2,69	2,52	2,62	0,03

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Zdeklarowani beneficjenci przemian systemowych to zatem przede wszystkim ci, którzy potrafili się odnaleźć w nowej rzeczywistości i poradzić sobie w niej, osiągając przede wszystkim w miarę satysfakcjonujące warunki materialne oraz poczucie podmiotowości i wpływu na sprawę kraju.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

A N E K S

Tabela 1

		Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych stan polskiej gospodarki poprawił się czy też pogorszył?				Liczba osób
		Poprawił się	Pogorszył się	Nie zmienił się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		70	14	5	11	1089
Płeć	Mężczyźni	77	11	3	9	512
	Kobiety	64	16	7	14	577
Wiek	18-24 lata	68	8	4	19	160
	25-34	81	9	2	8	201
	35-44	78	12	2	8	185
	45-54	71	14	7	8	158
	55-64	63	20	8	9	196
	65 lat i więcej	60	17	6	17	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	63	18	6	14	415
	Miasto do 20 tys.	68	11	2	18	147
	20-100 tys.	74	12	3	11	209
	101-500 tys.	77	13	5	6	173
	501 tys. i więcej mieszk.	80	9	6	6	146
Wykształcenie	Podstawowe	56	18	6	20	293
	Zasadnicze zawodowe	69	17	4	10	274
	Średnie	75	12	6	7	369
	Wyższe	89	3	2	6	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	90	2	2	5	80
	Średni personel, technicy	77	10	8	5	31
	Pracownicy adm.-biurowi	82	6	4	8	87
	Pracownicy usług	70	9	7	15	52
	Robotnicy wykwalifikowani	77	11	4	8	152
	Robotnicy niewykwalifik.	71	12	5	13	62
	Rolnicy	65	16	8	11	58
	Pracujący na własny rach.	77	16	6	6	33
Bierni zawodowo	Renciści	52	20	6	21	76
	Emeryci	61	18	7	14	225
	Uczniowie i studenci	73	9	3	15	109
	Bezrobotni	56	32	6	11	65
	Gospodynie domowe i inni	72	16	3	8	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	81	9	4	6	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	83	5	3	10	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	75	11	5	9	224
	prywatnym gosp. rolnym	67	17	9	7	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	56	24	5	15	257
	501-750	67	15	5	13	192
	751-1000	73	10	6	12	195
	1001-1500	80	9	4	7	183
	Powyżej 1500 zł	86	6	3	5	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	53	25	7	15	234
	Średnie	65	16	5	13	413
	Dobre	84	5	3	8	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	65	18	7	10	54
	Raz w tygodniu	72	12	4	12	544
	1-2 razy w miesiącu	67	13	8	11	179
	Kilka razy w roku	68	15	4	13	202
	W ogóle nie uczestniczy	73	16	3	8	109
Poglądy polityczne	Lewica	75	11	8	6	160
	Centrum	71	16	5	8	356
	Prawica	81	10	4	6	370
	Trudno powiedzieć	46	17	5	32	203

Tabela 2

		Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych pozycja Polski w świecie poprawiła się czy też pogorszyła?				Liczba osób
		Poprawiła się	Pogorszyła się	Nie zmieniła się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		75	9	5	11	1089
Płeć	Mężczyźni	79	8	4	8	512
	Kobiety	71	10	6	13	577
Wiek	18-24 lata	71	9	4	16	160
	25-34	84	5	4	7	201
	35-44	78	9	7	5	185
	45-54	78	5	6	10	158
	55-64	74	10	5	11	196
	65 lat i więcej	63	15	5	17	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	66	12	8	14	415
	Miasto do 20 tys.	66	11	4	18	147
	20-100 tys.	78	7	4	11	209
	101-500 tys.	84	7	4	5	173
	501 tys. i więcej mieszk.	92	4	2	3	146
Wykształcenie	Podstawowe	59	14	6	21	293
	Zasadnicze zawodowe	73	9	6	12	274
	Średnie	83	8	5	5	369
	Wyższe	88	4	3	5	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	94	4	1	1	80
	Średni personel, technicy	84	10	3	3	31
	Pracownicy adm.-biurowi	81	5	7	7	87
	Pracownicy usług	83	4	6	8	52
	Robotnicy wykwalifikowani	82	8	6	5	152
	Robotnicy niewykwalifik.	72	6	9	13	62
	Rolnicy	62	5	15	17	58
	Pracujący na własny rach.	80	8		11	33
Bierni zawodowo	Renciści	54	16	8	22	76
	Emeryci	69	13	5	13	225
	Uczniowie i studenci	75	7	1	16	109
	Bezrobotni	69	16	6	9	65
	Gospodynie domowe i inni	76	12		12	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	85	7	5	3	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	82	2	7	10	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	83	7	4	7	224
	prywatnym gosp. rolnym	61	7	15	17	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	64	12	7	16	257
	501-750	71	12	4	12	192
	751-1000	77	7	6	11	195
	1001-1500	84	8	3	5	183
	Powyżej 1500 zł	90	4	4	2	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	62	14	9	15	234
	Średnie	71	12	5	12	413
	Dobre	85	4	4	7	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	78	15	2	5	54
	Raz w tygodniu	74	8	5	13	544
	1-2 razy w miesiącu	73	10	8	8	179
	Kilka razy w roku	77	10	3	10	202
	W ogóle nie uczestniczy	77	10	5	8	109
Poglądy polityczne	Lewica	75	11	9	5	160
	Centrum	79	9	5	8	356
	Prawica	84	7	3	5	370
	Trudno powiedzieć	51	11	7	31	203

Tabela 3

		Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych materialne warunki życia w Polsce poprawiły się czy też pogorszyły?				Liczba osób
		Poprawiły się	Pogorszyły się	Nie zmieniły się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		59	24	7	10	1087
Płeć	Mężczyźni	65	21	6	8	511
	Kobiety	55	26	8	12	576
Wiek	18-24 lata	67	10	7	16	160
	25-34	71	13	6	9	201
	35-44	63	21	8	8	185
	45-54	59	33	5	3	158
	55-64	50	32	8	10	194
	65 lat i więcej	47	33	7	13	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	57	25	7	11	414
	Miasto do 20 tys.	51	26	8	15	147
	20-100 tys.	60	23	9	8	208
	101-500 tys.	59	27	7	6	173
	501 tys. i więcej mieszk.	73	13	6	8	146
Wykształcenie	Podstawowe	44	33	8	15	292
	Zasadnicze zawodowe	57	25	9	9	274
	Średnie	65	20	7	8	369
	Wyższe	79	13	3	5	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	84	9	3	4	80
	Średni personel, technicy	67	21	4	8	31
	Pracownicy adm.-biurowi	68	16	5	11	87
	Pracownicy usług	65	20	6	10	52
	Robotnicy wykwalifikowani	61	27	10	3	152
	Robotnicy niewykwalifik.	56	25	8	11	61
	Rolnicy	46	23	15	16	58
	Pracujący na własny rach.	76	16	4	4	33
Bierni zawodowo	Renciści	45	32	9	14	75
	Emeryci	49	33	8	10	225
	Uczniowie i studenci	74	7	5	14	109
	Bezrobotni	45	36	9	10	65
	Gospodynie domowe i inni	52	23	6	19	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	23	6	7	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	68	18	9	5	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	72	17	6	5	224
	prywatnym gosp. rolnym	50	22	14	14	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	46	30	10	14	257
	501-750	52	33	5	10	192
	751-1000	60	21	10	9	195
	1001-1500	70	21	6	3	183
	Powyżej 1500 zł	82	11	3	4	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	44	8	12	233
	Średnie	52	25	10	13	413
	Dobre	78	11	4	6	441
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	66	21	8	4	54
	Raz w tygodniu	61	23	7	9	543
	1-2 razy w miesiącu	54	26	9	10	179
	Kilka razy w roku	57	23	7	13	202
	W ogóle nie uczestniczy	61	24	5	10	109
Poglądy polityczne	Lewica	52	33	8	6	160
	Centrum	60	24	7	8	356
	Prawica	70	16	6	7	370
	Trudno powiedzieć	44	28	8	21	202

Tabela 4

		Czy w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych wpływ obywateli na sprawy kraju zwiększył się czy też się zmniejszył?				Liczba osób
		Zwiększył się	Zmniejszył się	Nie zmienił się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		57	14	16	12	1088
Płeć	Mężczyźni	60	15	15	10	512
	Kobiety	54	14	17	14	576
Wiek	18-24 lata	68	9	9	14	160
	25-34	63	12	17	8	201
	35-44	59	19	14	8	185
	45-54	62	17	15	6	158
	55-64	50	15	22	14	195
	65 lat i więcej	43	14	19	23	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	51	16	17	16	414
	Miasto do 20 tys.	53	17	11	18	147
	20-100 tys.	59	13	19	9	209
	101-500 tys.	59	15	20	7	173
	501 tys. i więcej mieszk.	73	9	13	6	146
Wykształcenie	Podstawowe	47	15	15	23	293
	Zasadnicze zawodowe	49	18	19	13	274
	Średnie	64	14	16	6	368
	Wyższe	75	7	14	4	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	83	5	9	3	80
	Średni personel, technicy	66	15	19		31
	Pracownicy adm.-biurowi	67	10	15	8	87
	Pracownicy usług	62	20	9	9	52
	Robotnicy wykwalifikowani	53	21	19	7	152
	Robotnicy niewykwalifik.	55	13	18	15	62
	Rolnicy	47	13	22	18	58
	Pracujący na własny rach.	60	13	19	8	33
Bierni zawodowo	Renciści	40	17	21	21	76
	Emeryci	47	14	21	18	224
	Uczniowie i studenci	75	6	5	14	109
	Bezrobotni	51	25	13	11	65
	Gospodynie domowe i inni	54	18	17	11	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	66	13	14	6	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	61	14	18	7	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	64	13	15	8	224
	prywatnym gosp. rolnym	44	15	24	18	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	47	18	18	17	257
	501-750	56	14	19	11	191
	751-1000	53	15	19	14	195
	1001-1500	62	14	19	6	183
	Powyżej 1500 zł	81	8	9	3	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	43	22	20	15	233
	Średnie	51	14	19	16	413
	Dobre	70	11	12	7	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	52	31	8	9	54
	Raz w tygodniu	55	11	19	15	544
	1-2 razy w miesiącu	60	13	17	10	178
	Kilka razy w roku	61	17	14	8	202
	W ogóle nie uczestniczy	58	17	13	13	109
Poglądy polityczne	Lewica	58	21	15	7	160
	Centrum	59	14	17	10	356
	Prawica	66	13	15	6	370
	Trudno powiedzieć	37	13	19	31	202

Tabela 5

		Czy w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych poczucie własnej wartości Polaków zwiększyło się czy też się zmniejszyło?				Liczba osób
		Zwiększyło się	Zmniejszyło się	Nie zmieniło się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		56	17	15	12	1089
Płeć	Mężczyźni	57	16	15	12	512
	Kobiety	54	19	16	11	577
Wiek	18-24 lata	61	16	10	12	160
	25-34	59	15	15	11	201
	35-44	57	21	13	9	185
	45-54	61	18	15	6	158
	55-64	57	17	18	9	196
	65 lat i więcej	39	17	21	22	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	17	20	14	415
	Miasto do 20 tys.	51	20	10	19	147
	20-100 tys.	55	18	15	13	209
	101-500 tys.	61	19	16	5	173
	501 tys. i więcej mieszk.	73	15	7	6	146
Wykształcenie	Podstawowe	44	17	18	21	293
	Zasadnicze zawodowe	52	20	15	13	274
	Średnie	62	19	14	5	369
	Wyższe	71	9	12	8	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	77	7	11	6	80
	Średni personel, technicy	64	23	13		31
	Pracownicy adm.-biurowi	76	7	8	9	87
	Pracownicy usług	69	15	6	9	52
	Robotnicy wykwalifikowani	51	22	17	10	152
	Robotnicy niewykwalifik.	55	24	13	9	62
	Rolnicy	40	12	34	14	58
	Pracujący na własny rach.	50	20	23	8	33
Bierni zawodowo	Renciści	40	21	18	21	76
	Emeryci	44	18	21	17	225
	Uczniowie i studenci	66	16	7	11	109
	Bezrobotni	53	25	13	9	65
	Gospodynie domowe i inni	60	16	10	14	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	66	18	11	5	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	66	11	17	6	88
	sekt. prywat. poza rolnict.	59	18	14	10	224
	prywatnym gosp. rolnym	43	13	31	13	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	48	21	17	14	257
	501-750	52	20	16	13	192
	751-1000	54	21	13	12	195
	1001-1500	60	14	18	7	183
	Powyżej 1500 zł	75	6	12	7	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	41	26	18	16	234
	Średnie	50	21	16	13	413
	Dobre	69	9	13	8	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	64	19	8	9	54
	Raz w tygodniu	55	16	17	12	544
	1-2 razy w miesiącu	53	20	18	9	179
	Kilka razy w roku	54	21	13	11	202
	W ogóle nie uczestniczy	60	11	12	17	109
Poglądy polityczne	Lewica	60	18	15	7	160
	Centrum	50	22	18	10	356
	Prawica	68	13	12	6	370
	Trudno powiedzieć	39	17	15	29	203

Tabela 6

		Czy w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych poziom przestępczości zwiększył się czy też się zmniejszył?				Liczba osób
		Zwiększył się	Zmniejszył się	Nie zmienił się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		68	13	9	10	1089
Płeć	Mężczyźni	68	14	9	9	512
	Kobiety	67	13	9	12	577
Wiek	18-24 lata	63	16	6	15	160
	25-34	68	12	7	13	201
	35-44	76	13	6	6	185
	45-54	70	17	7	6	158
	55-64	67	11	14	8	196
	65 lat i więcej	62	11	12	14	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	65	14	10	11	415
	Miasto do 20 tys.	74	6	5	15	147
	20-100 tys.	69	13	11	7	209
	101-500 tys.	66	13	12	9	173
	501 tys. i więcej mieszk.	68	18	4	11	146
Wykształcenie	Podstawowe	64	10	10	16	293
	Zasadnicze zawodowe	69	14	7	9	274
	Średnie	67	15	10	9	369
	Wyższe	74	11	7	8	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	73	15	6	6	80
	Średni personel, technicy	77	4	2	17	31
	Pracownicy adm.-biurowi	66	16	7	10	87
	Pracownicy usług	67	13	8	11	52
	Robotnicy wykwalifikowani	71	13	8	8	152
	Robotnicy niewykwalifik.	75	9	13	3	62
	Rolnicy	58	15	13	14	58
	Pracujący na własny rach.	64	24	3	9	33
Bierni zawodowo	Renciści	65	12	8	15	76
	Emeryci	66	9	15	11	225
	Uczniowie i studenci	59	18	6	16	109
	Bezrobotni	75	11	8	6	65
	Gospodynie domowe i inni	71	18	1	10	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	73	10	7	10	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	70	11	8	12	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	68	18	7	8	224
	prywatnym gosp. rolnym	65	13	10	12	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	72	11	9	8	257
	501-750	68	13	10	8	192
	751-1000	65	13	8	14	195
	1001-1500	66	13	13	9	183
	Powyżej 1500 zł	68	14	7	11	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	72	12	6	10	234
	Średnie	68	11	11	9	413
	Dobre	64	15	8	12	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	74	16	3	7	54
	Raz w tygodniu	66	13	11	10	544
	1-2 razy w miesiącu	69	15	7	9	179
	Kilka razy w roku	67	12	8	13	202
	W ogóle nie uczestniczy	71	10	4	14	109
Poglądy polityczne	Lewica	80	9	5	6	160
	Centrum	66	14	9	10	356
	Prawica	65	17	11	8	370
	Trudno powiedzieć	66	8	7	19	203